

С. И. ДАНИЛОВ

КЫҢИ ВӖДИТНЫ,
дӖӖӖРИТНЫ КАРТУПЕЛ

ССРС-са ЈӖЗЈАСЛӖН ШӖРСА ӢГА ЛЕӢАИИ
МӖскуа ★ 1931 во.

H

R

CO
MO

Коми-3

2-1059

С. Я. ДАНИЛОВ

КЫҢИ ВӖДІТНЫ, ДӖР-ӖРІТНЫ
КАРТУШЕЛ

Г.П.Б на обяз. экз.

Лнгр 1931 год

Акт. №

4106

ССРС-са ЈӖЗЈАСЛӖН ШӖРСА ҢҢГА ЛЕҢАН ІН

МӖскуа

1931 во.

ЖУРИНАЛЫС.

1. Мыј сетө картопел овмөслы	3
2. Кущөм переменаө пуктыны картопел	6
3. Бобһаһ-картопела перемена	7
4. Коскөм вылө картопел пуктөм	9
5. Кызі мусө дөһөритны картопелыс улө	10
6. Картопел улө мусө вынөдөм	12
7. Күјөд да минерала мувынөданјас	17
8. Кущөм сорт картопелјас овлөны	20
9. Кызі унжык картопел көјдыс лөсөдны	26
10. Гырыс-ө картопел колө пуктыны	27
11. Кор да кызі пуктыны картопелсө	31
12. Кызі воөдны картопелтө возжык	36
13. Картопелс пуктөм бөрас дөһөритөм	41
14. Картопеллөн виеөмјасыс	44

МЫҢ СЕТӨ КАРТУПЕҢ ОВМӨСЛЫ.

КартупеҢ сетө зев бур урожај. Со та куҗа лыд-пасјасыс. Мөскуа областувса опытној станціјаын 1925-26-өд воө гектар му вылыс зөр воөма 23 центнер. Сіјөс-кө вужөдны кормовөј жеґиҗа вылө, лоө 2.800 кілограмм жеґиҗа. А сіјө војаснас гектар вылыс картупеҢ воөма 267 центнер, лібө 7.120 кілограмм кормовөј жеґиҗа. Тајө петкөдлө, мыҗ картупеҢ сетө куҗим мында унжык пөтөслунсө зөр дорыс.

КартупеҢ мортлы зев колана быдмөг. Овмөсын сіјө зев унатор вылө мунө: мортлы сојөм вылө, скөтлы вердас вылө, крахмал сетыс вөчөны, спирт вөчөны. Торјөн-һин сіјө ыжыд пөлза сетө косөд, зертөм, һаҗ артмытөм војасө. КартупеҢ мездө секі овмөсөсө сојаныс да көрымыс топалөмыс, скөтөс сіјөн јона поҗө вердны-да, дај аслыс мортлы јона поҗө сојны-да.

Медуна местаыс картупеҢ улын Мөскуаса да Ивановскөј областјасын. Сені картупеҢ улас местаыс кајө 12 процентөз, а мукөд рајонјасас, шуам, Меленковскөј рајонын—25%-өз дај унжык-на. Ленинградскөј областын картупеҢ улын лыдфыссө став көза места

пiсeыс 9%, а Западнöй областын—12 процентöз да Белоруссияын—10 процентöз. Централно-Чернозomнöй областын вывтi-жö jона вöдитöны картупелтö. Сы улын став кöза места пiсe 8% мында.

Тайö лыдпасjасыс петкöдлöны: тайö местаjасас сiктса овмöсын картупеллы сeтöма зев тöдчана места. Сöмын вузöс вылö картупель еща-на мунö. 1927-öд воö став картупель урожаjыс мунiс вузöс вылö сöмын-на 7,3%.

Бöрjа воjасас статистика петкöдлö, мыj картупель медjона вöдитöны, медуна местаыс сы улын еща муа районjасын.

Картупель ыжыд урожаjыс кынчi бур i мукöд бокjассан мукöд кöзаjасыс сeртi. Ми висталим-нын картупеллыс бура быдмöм jылыс косöд, зертöм воjасö.

Нань кöзаjас дорыс кутупеллы ещажык колö муас ваыс. Гожöм заводитчигас—апрельын да маjын, кор озжык зер да косöджык кадыс, нань кöзаjаслы оз тырмы муас ваыс, а картупеллы секи ещажык колö ваыс.

Картупель медсасö быдмö, чукöртö соjанторсö мусыс jулын да августын, кор быдлаын медjона зeрасö. Сы понда i картупельыд бура вермö быдмынысö, весiг косöд тулыса воjасö, сiз-жö i косöд арjасö (августö да сeнъабрö).

Картупелтö нань кöзаjас дорыс—зöр, id, шобди дорыс пуктöны му вылö сорөнжык, сы понда нужалö тувсов кöзан-пуктысан кадыс, озжык ков вывтi термасны пуктысигас. Картупель воö сорөнжык нань кöзаjас дорыс, сeнъабрын гөгөр, кор-нын наньjасыд овлöны чукöртöмаöс. Сijö бара-жö зев бур овмö-

сыдлы, ещажык ужалысјасөн унжык местаыс поџо чукортны-ужавны картофелсө-да.

Сесса картофел вөдитан му вылад озжык сещома быдмыны јог турунјасыд, озжык лоны көџажаслы картофел бөрад вредительјасыд. Картофелсө пуктөм бөрас пџовтөны да кымыныскө бугритөны (окучивајтөны) лџбө гөрышталөны картофел рад костјастыс. Сіјөн мусө весалөны јог турунјассыс. Сыыс кынџи, јона небџо муыс і картофелсө бөстигас, гөрөмөн картофелсө бөстөны-да. Сіјө бара-жө јона вџө јог турунсө. Сы понда картофел бөрын наџа көџажас, шуам, зөр, вөб буржыка су бөрын дорыс.

Картофелсө дөџөритигөн шөкыда мусө небџөдөмөн, муыс весавсө јог турунјасыс, сіјөн озжык вермыны муас кутчиснысө і быдмөг сојыс гагјасыс. Кымын-өд еща муас јог туруныс, сымын еща лоө сојанторјыс быд пөлөс гагјасыслы. Сөмын картофелыдлөн төдчанлуныс көџ і вывті ыжыд став овмөсас, сы вылө тырмымөн өнөџ-на абу визөдлөма. Картофел улын муыс зев-на еща, урожајјас поснџдөс, вузөс вылө вөдитөны вывті еща, картофел вөдитөм бурмөдөм куџа пөштџи нџнөм оз вөчсы.

Ташөм лока, омөла картофел вөдитөм мунис сы вөсна, мыј бөрја кадөзыс картофел вөдитөмсө нуөдисны сөмын торја ас овмөсас ужалыс крестана. Налөн лока ужалөм, омөл ужалан көлујөн ужалөм, ферт, ез вермыны бурмөдны картофел вөдитөмтө.

Өнџ олөмыс вежсџс. Сџктса овмөс өдјө кутис мунны коллективизајја тујөд. Вывті өдјө котыртчалөны колхозјас, кыптөны совхозјас. Став пөлөс көџажас вывті паскыда вөдитөмлы вөссџс туј. Тајө өнџ гөгөрвоана-

-нын быдөнлы. Өнi ставыс-нын төдөнү—сөмын тырыс овмөсјас—колхозјас да совхозјас мујас вылын поџо паскыда нуөдны уж машинајасөн, тракторјасөн, сiјi сувтөдны ужсө, кодi кыпөдас уна пөв сiктса овмөслыс продукцијасө, щөщ i картупеллыс продукцијасө.

КУЩӨМ ПЕРЕМЕНАӨ ПУКТЫНЫ КАРТУПЕЛ.

Мiјан сiктса овмөсын өнөџ-на јона локторјөн вөли кујим переменаөн мујас ужалөм, коскөмјассө сор гөрөм. Кујим переменаөн ужалигөн медгасө вөдiтөны ҺаҺ көџајас: первој муно су либө арса шобдi, сы бөрын, зөр, id да тувсов шобдi.

ҺаҺ көџөм бөрын, көџ кущөм ҺаҺ көџа оз көџсы, ҺаҺсө чукөрттөџ мусө һөтi оз дөџөрiтны, сiјi-көн арса көџајас бөрын муыс ҺоҺ воөџ оз i вөрџыв, һекущөм дөџөр оз i аџыв, јона топалө да коемө. Мыјөн сесса сетыс ҺаҺсө чукөртан, пырыс-пыр-жө чорыда бөстсөны сiјө му вылас јог турунјас. Кујим переменаөн ужалигөн һекытчө пуктыны сiјө мујас вылас пропашнөј быдтасјас—картупел, корнеплодјас да с. в.

Картупел бөрын муыс зев һебыд, јогтөм, дај ваыс сенi уна колө. Сiј-кө картупел бөрас зев бур вөдiтны ҺаҺ. Уна воса (16 во чөжса) опытјас полтаваса опытнөј станцијалөн петкөдлисны, мыј тувсов шобдi быдмө картупел бөрын буржыка став ҺаҺ көџајас бөрын дорыс. Картупел бөрын сылөн урожајыс воө кујим центнер вылө унжык шобдi, id да зөр бөрын дорыс.

Сiј-кө тувсов көџајасөс буржык көџны пропашнөј быдмөгјас бөрын—картупел бөрын, корнеплодјас

бөрын. А кујим переменаон мујастө ужалігөн картопел бөрын мөд онас муыс муно коскөм вылө. Тајон крестанін вөчө кык пөлөс урон—өтi-кө, картопел улыс петөм бур муыс некушөм пөлзатөг еновтчысө, мөдкө, і скөтыс сіјө мујас вылас олiгөн пөтсө оз вермы перјынысө, сені скөтыслы гојныс, туруныс абу тырмымөн-да.

Ферт ескө картопел бөрын коскөм вылас поңө көңны зөр сора віка да сіјөн бостны ыжыджык пөлза кујим переменаон вөфитан му вылыс, сөмын бара секі, віка бөрас, суыс олөлжыка быдмө. Медым ескө віка бөрас суыслөн урожајыс ез чің, лөө віка улас, су улас-і сујны кујөд.

Сің-кө, медым бостны картопеллыс бур урожај, колө сіјөс вөфитны торја переменаын. Торја пропашнөј переменаыс вермас лоны сөмын уна переменаон мујас ужалігөн.

БОБӨҢАҢ-КАРТУПЕЛА ПЕРЕМЕНА.

Гојөд местаын медбур му ужалан переменајас төдмалігөн, мiјанлы лөө паныдасы клевер көзөмкөд. Клеверыд бура быдмө, дај ас бөрас мукөд көзајасылыс урожајсө содтө. Нечерноңомнөј полосаын буржык көңны клевертө кык во кежлө, мөд онас сіјө бур урожај-на вермө сетны-да.

Тані ковмас лөсөдны віт перемена лiбө квајт перемена. Су вылө клевер көзігөн лооны со кушөм переменајас: 1) вікаон көзөм коскөм, 2) су, вывтыс көзөма бобөңаң, 3) бобөңаң, 4) бобөңаң, 5) картопел, 6) ід, зөр, көјдыс вылө віка, аңкыщ да мукөд сецөмтор.

Тащом му ужалан переменаас став мусыс квайтод жуконис картупель улын. Картупельыс пуктыссө бобонань бөрас (бобонань кык во водитом мыстыс). Бобонань бөрын му вылас картупелсө пуктигон бобонань ежасө колө горны арнас предплучника¹⁾ плугон да пшовтны. Сы пыдди му ужалысы бара урожаыс картупеллон тодчымон буржык воас, су бөрын пуктом дорыс.

Симбелејскөј опытној станцијаын, Нижегородскөј областын, су бөрын картупельыс воис 148 центнер гектар вылыс, а бобонань бөрын—190 центнер. Сизкө тани бобонань содтис урожајсө картупеллыс 42 центнер гектар вылас.

Поэо лөсөдны і вит переменаон мујасө ужалом, бобонаньсө зөр улө көжөмон. Тани көжајасыс со кызи кутасны вежласны: 1) зөр, 2) бобонань, 3) бобонань да коском, 4) өзім (су), 5) картупель. Тащом вит переменанас ужалигон картупельыс пуктыссө су бөрын, бобонань бостом мысти да клевер ежасө гором мысти во бөрын.

Тази квайт переменаон да вит переменаон ужалигон, бобонаньыс мөд вонас бостысө (ышкыссө) сомын өтчид да жуңоң скөтөс клевер ежа вылас лежлөны. Турунос меститом бөрын клевер ежасө гороны коском улө да арнас сетчө көжөны су либө арса шобди.

Поэо нөшта индыны сизим переменаон ужалом, ид вылас, либө зөр вылас бобонань көжөмон: 1) викаон

¹⁾ Предплучникыс—ыжид амыс возвылас вылынжык мөд ичөтик амыс код. Сижө возвылас кулө ежасө да порөдө бөрөздаө, а ыжид горнас гөрыштөм мусыс тыртө.

көзөм коскөм, 2) өзүм (су, либө арса шобди), 3) картупель, 4) зөр, id, бобөһаһ на вылө көзөмөн, 5) бобөһаһ, 6) бобөһаһ, 7) зөр либө id.

Тани картупельыс пуктыссө су бөрын, бобөһаһ бөрас кујим во мысҗи, да сы понда бобөһаһыс картупель урожајсө оз-һин сещөм төдчымөн содты. Тази мујас ужалігөн, колхоз-кө, либө совхоз ылын көрттујјас-саһ либө крахмал вөчан заводсаһ, сизимөд переменаас поҗө көзһны шабди, а картупельсө поҗө вердһны скөтлы.

Поҗө вескыда шуны: бобөһаһ вөдигөн, переменајасас став көзајасыслөн, сиз-жө картупельлөн урожајыс ыжыджык воө.

КОСКОМ ВЫЛӨ КАРТУПЕЛЬ ПУКТӨМ.

Еща муа рајонјасын, торјөн-һин карјас гөгөр, көһи гөжөмын поҗө инавһны картупельтө, сижөс көзөһны торја переменаө кыһзи і коскөмө. Таһнассө, һол переменаөн ужалігөн картупель улын лоө кык перемена, либө жһын муыс. Сөмын секи скөтлы көрымыс ещажык лоө овмөсын, коскөмас зөр сора вика пыдди, бобөһаһ пыдди либө мукөд пөлөс турун көза пыдди картупельлоө-да.

Коскөм вылө колө пуктыһны воҗ пуктана регыд воыс сорт картупель, шуам, Епикур, Бермонт да мукөд сещөм сортјас. Кымын воҗ воас картупельыс да воҗжык лоө бөстөма сижөс коскөм вылыс, сымын уһжык кадыс лоө сусө көзтөзһыс, мусө пинөвтһны-дөзөритһны. Кымын дыр муыс олас коскөмас, сымын бур лоө суыслөн урожајыс.

Картупель улө лөсөдөм коскөмсө колө кыҗ поҗө воҗжык арнас гөрһны да арса гөрөм вылас петкөдһны кујөд 180 кымын центһер гектар вылө.

Картупель муыс бостө уна вын, да картупель бөрас сесса су урожаыс ичөтжык воө тыртөм коскөм бөрын дорыс. Сөмын картупельыс воөм ыжыд докодыс вештас тајос содтөдөн.

Мөскуаса опытној станцијаын коскөм вылө пуктөм картупель сетөма 102½ центнер гектарыс да картупель бөрас суыс воөма—18½ центнер. Тыртөм коскөм бөрын војдөрсө суыс волөма сөмын кујим центнерөн унжык. Крестана гектар вылыс сусө чукөртөны 9 центнер. Сиң-кө, опытној станцијаын мусө бура да лучки дөзөритөмөн коскөмыс сетөма су урожајсө кык пөв унжык крестаналөн сорја коскөм дорыс дај сыыс кынқи-на со мында картупель воөма.

КЫҢИ МУСӨ ДӨЗӨРИТНЫ КАРТУПЕЛЫС УЛӨ.

Уна переменаөн, шуам, көт нөл переменаөн му ужалигөн-кө картупельыс пуктыссө торја перемена вылө су бөрын, либө пуктыссө-кө картупельыс коскөмө, мусө картупель улас секі колө заводитны дөзөритнысө воэжык арнас, медбур—пырыспыр-жө сусө либө ид-зөрсө чукөртөмыс бөрын. Воэ мусө гөрөмыс јона содтө картупельыслыс урожајсө нечернозомној полосаын.

Арнас мусө дөзөритны поэө кык ногөн: либө наң-јассө сетыс чукөртөм бөрас пыр-жө петкөдны сетчө кујод да пыдиа гөрны, либө, мукөд ужјас-кө талалөны да кадыс абу тырмымөн, пиновтны лушчитны ізас подсө дискөвөј агасөн, нөл амыса шабалатөм плугјөн либө прөстөј плугјөн, сөмын лапкыда 5-7 сантимер судта. Лушчитөмнас небэө муыс лапкыфика да нещ-

кыссыны јог турунјасыс, іңас подјыс-да. А плугнас пыдытыс та бёрын гёрны поңо арнас, сентябр-октабр гёгөрјасо.

Воң гөрөмнас муас ваыс унжык лоо дај выныс јонжыка чукөрмө муас, кык-кујім төлыснас арнад іңас, јог турунјасыс сің-жө і кујөдыс удитасны сіе-мынысө-да. Арнас гөрөм кежыс піновттөгыс і колёны төв кежлас мусө.

Бутылицкөј опытној му вылын (важ Владімірскөј губ.) һаңсө чукөртөм бөрас, гожөм помнас мусө лушцітлісны, а арнас пыдө плугјөнгөрлісны. Тулыснас сіјөс піновтөны вөлі да бара гөрөны, медым төвбыдөн пуксөм-топалөм мусө һебәодны. Лушцітөмнас, арнас да тулыснас гөрөмнас кујім воөн шөркоддем урожајыс картофеллөн вөлі воөма 150 центһер гектарыс, а тулыснас гөрөмөн да пуктыстөңыс мөдыс гөрөмөн картофелыс вөлөм воө гектар вывгыс сөмын-һин 137 центһер, 13 центһерөн ешажык вонас.

Тащөмтор-жө петкөдліс і Сімбілејскөј опытној станціја (Һижегородскөј крајын). Тані воң арнас гөрөмөн гектар вылыс вөлі воө 150 центһер, сор арнас гөрөмөн—133 центһер, а тулыснас гөрөмөн—132 центһер. Сің-кө, воң арнас гөрөмыс содтіс картофелыс урожајсө 17 центһер гектар вылө. Тані-жө тыдовтчіс, мыј сор арнас өтчыд гөрөмыс тулыснас гөрөмыс серті картофелыс урожајсө пошти оз содты. Сы понда һечерноһомној полосаын картофел улө мусө колө гөрны арнас кың поңо воңжык.

Бобөһаһа переменајасөн му ужалігөн, кор картофелыс мунө бобөһаһа бөрас, бобөһаһа ежасө быт-һин колө гөрны арнас, дај воңжык, медым бобөһаһа ежа-

ыс, вужыс уѳітіс сісмынысö арнас-жö. Торјөн-нін колö гөрны воѳжык, кык вога бобöһаһ-кö вöлі му вылас.

Картупельд-öд бура быдмö сöмын һебэд, бура дө-ѳөрітöм му вылö. Бобöһаһ ежатö сіз-кö колö зікөѳ бырöдны. Бобöһаһ ежасö поѳö бырöдны һибö бура гөрмөн һибö ежасö лушцітöмөн да сы бöрын жуҗыда гөрöмөн.

Бура да жуҗыда поѳö гөрны бобöһаһ ежаа мутö Сакка плугјөн предплужнік ежа бостысөн. Ежа бостысыс кулö ежасö 4½-5 саһтіметр кыза да леѳö бөрöздаас, а улысса пластсö плугјыс кокһıda да бура һебѳöдö да һебыд мунас тыртö бөрöздаас путкылтöм ежасö. Муыс сесса лоö шылыд посһідік шыдö-са код.

Овмöсын-кö ежа бостысөн плугјыс абу, вежон војдөр гөртöѳыс мусö колö лушцітны саһтіметр бкымын судта. Лушцітнысö колö четырохдемешнікөн, рандальөн һибö пружінаа агасөн. Лушцітöм муыд сесса зев бура гөрсö прöстөј плугјөн, пластыс крöшітчö, муыс зев бура һебѳö.

Он-кö војдөр лушціт бобöһаһ ежаа мутö, прöстөј (ежа бостыстöг) плугјөн гөрöмөн муыс оз ло сещöм бур да ежасö бырöдны дыр лоö фисковöј агасөн, дај муыс сесса јона бусмö.

КАРТУПЕЛЬ УЛÖ МУСÖ ВИНГÖдÖМ.

Картупель бостö муыс вынсö јона унҗык һаһјас дорыс. Гектарыс 120 центһер картупель бостö муыс 66 кілограмм азот, 30½ кілограмм фосфорһöј кіслота, 140 кілограмм каліј. А 15 центһер зөр 30 центһер

іңаснас гектарыс бостө 47 кілограмм азот, 23 кілограмм фосфор кіслота, 55 кілограмм калиј.

Сің-кө картопел урожај торјөн-нін уна бостө муыс калиј; зөр дорыс картопеллы калијыс колө кујім пөв унжык. Сы понда картопел улө колө петкөдны оз сөмын азот да фосфор, но і калиј. Картопеллөн урожајыс лоө ыжыджык, сы улө-кө лоө петкөдөма кујөд, либө миңерала мувынсөданјас. Торјөн-нін бур вынсөдны миңерала мувынсөданјасөн лыаа мујас, кујөдыс сетыс өdjө сотчө-космө-да.

Кујөд. Картопел улө медбур лоө скөт кујөд. Кујөдыд јона содтө картопеллыс урожајсө. Нечерноғомнөј полосаын уна опытној станцијасын вөчавлісны картопел улө кујөд петкөдөмөн опытјас. Тыдовтчіс, мыј кујөдтө колө картопел улө петкөдны 180 центнер гектар вылө.

Лыаа местаын картопел вөдтан опытној му вылын вөчавлісны опытјас. Петкөдлісны кујөдсө картопел улас во војдөр дај картопел пуктігас. Тајө опытјасыс со мыј петкөдлісны: картопелсө пуктытөғыс во војдөр кујөдсө кытчө вөлі петкөдөма (картопелөз көза улас-на), картопел урожајыс содіс гектар вылө 105 центнер, картопел улас кујөдсө кытчө вөлі пекөдлөма, урожајыс картопеллөн содіс 153 центнер гектарыс. Сің-кө, картопел улө кујөдсө сүјөм му вылас урожајыс воіс картопеллөн 48 центнерөн унжык гектар вылас во војдөр кујөдсө петкөдөм местаө дорыс. Су улө кујөдсө петкөдөм местаас суыс воіс 5½ центнер унжык.

Центнер сусө-кө артавны 6 шайтөн, кујөдыс содіс урожајсө суыслыс 33 шайт дон вылө. А карту-

пель улас кужьдалом местасыс-кө 48 центнер унжык воом картофелсө артавын 1 шайт да 80 урөн центнер, лоө 86 шайт да 80 ур. Сиз-кө картофел улас кужьдсө петкөдөмыс сетө лишнөй (унжык) докод 53 шайт да 40 ур дон гектар вылыс.

Картофель улө нечернозомнөй, полосаын кужьдсө буржык петкөдны арын, позө, дерт, петкөдны тулыс-нас, төлын-и.

Картофель улө минерала мувынсөданяс. Абу-өд став муыс өткоф вына, абу быдлаын өтмында став пөлөс сожанторясыс көза-пуктасяслы. Нечернозомнөй полосаын сожджык (суглыностөй) муясө медгасө колө азот, фосфор. Каліяс сені тырмымөнжык. Лыаажык (супесчаннөй) муясө да лыаа муясө медвождөр колө азот, сесса калі. Тани бара фосфор тырмымөнжык. Сөд муа местаясө (чернозом вылө) медтөдчана вынсөданыс—фосфорно-кислөй мувынсөданяс, сесса азота мувынсөданяс, сы бөрын вөлісті каліа мувынсөданяс.

Каліа да азота мувынсөданясөн вынсөдөм лыаа муяс вылын картофеллөн урожаыс жона ыжыджык воө, көт і торjön тајөясөн мусө вынсөдан. Кык пөлөс мувынсөданясөн (шуам азотөн да каліjön, каліjön да фосфорөн) вынсөдөм му вылө картофеллөн урожаыс воө ічөтжык, кужимнан пөлөс мувынсөданяснас өтпырjö вынсөдөм дорыс.

Бутылицскөй опытной му вылын лупін (турун) бөрын картофел урожаыс воөма 149 центнер гектар вылыс, а лупін бөрын да нөшта фосфорнөй пығөн вынсөдөмөн воөма-нин 160 центнер. Содөма фосфорнөй пығнас вынсөдөм пондаыс 11 центнер гектар

вылө. Лупин бөрын да нөшта калија солөн вынсөдө-мөн воөма картупельыс 219 центнер. Содөма-нин калија солнас вынсөдөмыс понда 70 центнер картупель гектар вылө. Тајө видлөгыс петкөдлө, мыј лыаа мујас вылын картупельыслыс урожајсө калија мувынсөдан-јас јонжыка содтөны фосфорнөј пыч дорыс.

Крестана мујас вылын важ Разанскөј губерна ул-ын, 1927 да 1928 војасө вөчлісны видлөгјас супер-фосфатөн картупель улө мујассө вынсөдөмөн. Оти супер-фосфатыс содтөма картупельыслыс урожајсө сојөджык да лыаажык мујас вылын 20-22 центнер гектар вылө, а сөд му вылын 25-27 центнер гектар вылө. Карту-пель улө суперфосфатөн мусө вынсөдөмыс сетіс чістөј докод 25 шайт.

Калијнөј солөн картупель улө мусө вынсөдөмөн картупельыслөн урожајыс шөркөдөма содіс лыаажык му вылын 17 центнер, сојөджык му вылын—10 цент-нер да жын, а сөд му вылын—12 центнер гектар вылө. А суперфосфат да калија сол өтілаын содтісны урожајсө 26-30 центнер. Став пөлөс миңерала му-вынсөданјасыс—суперфосфат, калијнөј сол да серно-кіслөј аммоніј урожајсө нөшта јона содтісны: лыа-ажык му вылын 46 центнер, сојөджык му вылын 50 центнер да сөд му вылын 97 центнер гектарыс, лібө 36-саң 50 процентөз став урожајыс.

1926-өд воө Татарскөј республикаын вөчалісны зев уна видлөгјас картупель улө миңерала мувынсөданјас сујөмөн. Тајө видлөгјасыс со мыј петкөдлісны: вын-сөдтөм му вылыс воөма картупель урожајыс 70 цент-нер гектарыс, 100 центнер күйөдөн вынсөдөм му вылыс—113 центнер картупель, став пөлөс миңерала

мувынсөданјасөн вынсөдөм му вылыс—116 центнер да жын картофел. Сиң-кө, став пөлөс миңерала мувынсөданјасөн вынсөдөм му вылыс картофел урожајыс воис 36 центнер да жын унжык гектарсыс нинөмөн вынсөдтөм му вылыс серти.

Артавны-кө картофелыслыс донсө 1 шайтөн да 80 урөн центнер, миңерала мувынсөданјас сөдтисны картофеллыс урожајсө 65 шайт вылө дорыс унжык, а мувынсөданјасыс сулалисны сөмын 27 шайт. Воис чистөј докод ыламын кымын шайт.

Вөлины видлөгјасыс миңерала мувынсөданјасөн бөрја војаснас і Мөскуаса областын. Тани видлөгјасыс миңерала мувынсөданјаснас сиң-жө сөдтисны картофелыслыс урожајсө лыаажык дај сојөджык мујас вылас.

Туласа опытној му вылын сојөджык места вылын став пөлөс миңерала мувынсөданјас сөдтисны картофел урожајсө 34 центнер гектар вылө. Мөскуаувса прудној опытној му вылын, сојөджык местаын-жө, сөдтис картофел урожајыс 31 центнер вылө.

Миңерала мувынсөданјастө гектар вылө колө сујны со мыјдаөн: кујим центнер да жын суперфосфат либө сиңим центнер фосфорит пың; центнерөн жынјөн калијној сол, либө кујим центнер 15 процента сільвинит да центнерөн жынјөн серно-кислөј аммоніј.

Картофел улө тајө став сикас миңерала мувынсөданјасөн (суперфосфат либө фосфор пың, калијној сол либө сільвинит да сернокислөј аммоніј) вынсөдөмыс сувтө 27 шайт гектар вылө, мувынсөданјассө складгыс вајөм донсө артавтөг.

КУЈӨд да МИҢЕРАЛА МУВЫНСӨдАНЈАС.

Картапел улө поэ петкөдны кујөдтө өтнассө, либө миҗерала мувынсөданјаскөд өтвыв. Став пөлөс миҗерала мувынсөданјасөн картапел улө мутө вынсөдгөн (фосфорно-кислөј, калја да азота мувынсөданјасөн) картапел урожајыд воө кујөдөн вынсөдөм бөрын коҗа-жө. Сиз-кө, став пөлөс мувынсөданјасыд вежөны кујөдтө.

Мөскуа бердын опытнөј му вылын 180 центнер кујөд петкөдөм бөрын картапеллөн урожајыс воис гектарыс 133 центнер, а став пөлөс миҗерала мувынсөданјас сүјөм бөрын гектар му вывсыс воис 127 центнер картапел, Миҗерала мувынсөданјасыд сөмын 6 центнер быд гектарыс ешажык картапел урожајсө сетисны кујөд дорыс.

Мөскуа бердын-жө мөд опытнөј му вылын 180 центнер кујөд бөрын воис картапелыс 161 центнер, а став пөлөс миҗерала мувынсөданјас бөрын — 158 центнер гектарыс, либө 3 центнерөн сөмын ешажыкыс. Сижө-жө опытнөј му вылас 180 центнер кујөд да став пөлөс миҗерала мувынсөданјасыс өтвыв сетисны урожајсө 360 центнер кујөд мында-жө гектарыс. Сиз-кө картапел улө жын кујөдсө поэ вежны миҗерала мувынсөданјасөн.

Трунда — мувынсөдан-жө. Овлөны җиша җурјас дај җиштөм, васөд җурјас. җиша җурјасын трундаыс вылітис җиша-на, абу-на җищыс уҗитөма лучки сиемынысө-да. Сижө җищыс вывти бур скөт оланитө (карта, гід) волсавны, кујөд васө јона јуө-да, оз леҗ бөкө кујөд васө пышјынысө-да.

Васөд һурјасса трундаас унжык зөла да озжык трунда коҕаыд васө ју. Кыкнан сикас трундаас ем уна азот. Һища трундаыс коҕаыд азотсө регыджык вермө бостнысө.

Мөскуа бердса опытној му вылын видлалисны, кызи содтоны урожајсө картопельлыс һища трунда да ви́-выв трунда. Кыкнан пөлөс трундасө вөли дастөма, лөсөдөма му вылас кыскавтөз во војдөр — течөма чукөрјасөн да кикаләма ваөн. Арнас трунда чукөр-јассө вөли выл пөв течөма. Тулыснас кыскалисны му вылө дај гөрисны. Ви́вывса трундаөн вынсөдөм местаыс картопельлөн урожајыс воис 102 центһер, а һища трундаөн вынсөдөм местаыс 119 центһер.

Медым кужөдыд буржык, вынажык лөө, колө скөт оланитө һища трунданас волсавны. Тајө волөсыс бур сижөн, кужөдсыс газөн петан аммиаксө оз лез пыш-ынысө-да. Сы вөсна і һища торфөн волсалөм кужө-дыд буржык ізасөн волсалөм кужөд дорсыд. Опытној му вылын ізас волөса кужөд вылө картопельыс быдмис 145 центһер, а һища трунда волөса кужөд вылө — 177 центһер гектарө.

Һища трунда волөс содтис картопель урожајсө 32 центһер гектарө.

Картопель улө зев-жө бур мувынсөдантор—ком-пост ви́вывса трундаыс. Компостсө лөсөдигөн трунда динас содтысө либө ізвест, либө пөим.

Пөим. Зев-жө бур мувынсөдантор і пач пөим. Кө-таслытөм пөимын ем 9-10 кымын процент калиј, 3-4 процент фосфор да уна ізвест. Сіз-кө, пөим абу куш сөмын калија мувынсөдантор, а позө шуны і фос-форно-кислөј мувынсөданторјөн.

Картупел улö пöмсö колö петкөдны 10 кымын центнер гектар улö. Новозыпковскöй опытнöй станцијаын картупел улö петкөдөм кујим центнер каліја сол содтис картупелыслыс урожајсö 19 центнер, а 12 центнер пöим содтис урожајсö 33 центнер гектар былö. Сиң-кө, пöим јонжыка картупел урожајсö содтö каліја мувысöдан дорыс.

Носовскöй опытнöй станцијаын öкмыс центнер пу пöим содтис картупеллыс урожајсö 45 центнер гектар былö. Тајö видлөгас пöмсö вöлі разöдöма му вылас дајбыд пуктан картупел улö кистöма сојаң паң мында.

Бугылицкöй опытнöй му вылын (важ Владимирскöй губерњаын) картупел улö петкөдөм 12 центнер пöим содтис урожајсö картупелыслыс 18 центнер да жын гектар былö. Сени-жö вöлі видлөг лупинөн да пöимөн öтвыв мусö вынсöдöмөн. Пöимсö лупиныскöд (лупинсö көзöма вöлі кујöд пыдфи) щöщ вöлі гөрöма. Пöимөн да лупинөн вынсöдöм понда картупеллөн урожај лоі ыжыджык 33 центнерөн гектарас. А вот пöим, лупин да фосфор пығ содтисны-нын картупел урожајсö 51 центнер мында гектар былö.

Сиң-кө, пöимлөн выныс ыжыджык, кор муын тырмымөн азота мувынсöданјасыс көғ сижös (азотсö) і лупинөн сужöма муас.

Извест да картупел. Мијан Сојузын јона паскыда öнi известкаалöны вöдiтан мујассö. Сы понда колö тöдны картупел јылыс сорнытiгөн, содö-ö, содö-кө, јона-ö содö картупеллөн урожајыс мусö известкаалöм понда.

Мöскуа областувса опытнöй станцијаса опытнöй му вылын вöчлисны видлөгјас омöлик дај јона кујöда мес-

тајас вылын картофел улö иџвестка сујöмөн. Видлөгја-
сыс со мыј петкөдлісны:

Вынсөдтөм му вылас воіс картофелыс 145 цент-
нер да жын, а иџвесткаалөм му вылас—138 центнер
да жын гектарыс. Иџвесткаалөм му вылас 6 центне-
рөн гектар вылө ещажык картофел урожајыс воіс.
А мөд участок вылын 160 центнер кујөд вылө кар-
тофел урожај воіс 206 центнер да жын, а сымда-жө
кујөд вылө да нөшта иџвестка содгөмөн воіс-нын кар-
тофел урожајыс 238 центнер гектарыс, лібө 31 цент-
нер да жын вылө унжык. Сіџ-кө кујөда бур мујас
иџвесткујтөмнас вајөны картофелыс гырысжык урожај.

Медбур иџвесткатө сујны су улө, коскөмө. Су
улө сіјөс сујігөн, ноль переменаөн-кө мујасыс ужав-
сөны, картофелыс иџвестка бөрас лоө мөд көза-нын,
а картофелсө бобөһаң бөрын вөфитан квајт да сіџім
переменаөн-кө мујасыс ужавсөны, картофелыс иџвестка
бөрас лоө витөд да квајтөд војасас. Тані картофел-
ыдлөн, дыр мысҗи-нын иџвестка бөрад мунө-да, оз-нын
урожајыс чін мусө иџвесткаавлөм пондаыс. Секі иџ-
вестка вылас кутасны мунны су, зөр, бобөһаң. А
најө иџвесткаалөм му вылад јона буржыка быдмөны.

Картофелтө оз ков иџвестка улад пуктыны нөшта
і сы понда, вермас секі парша висөмөн картофелыс
висмыны-да. Кымын унжык көза сајө иџвестка бөрын
картофелтө пуктан, сымын бур.

КУЩӨМ СОРТ КАРТОФЕЛЈАС ОВЛӨНЫ.

Көні јонжыка вөфитөны картофелсө, бөрја 3-4 во-
нас лоі төдмалөма, кущөм картофел көјдысјас пук-
төны крестана асланыс мујас вылө. Вөлөм-кө креста-

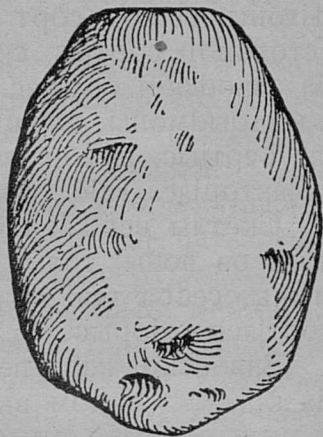
найд вöдiтöны зев омöл картупель. Тöдмалöм 100.000 гектар картупель улыс сöмын 2.500 гектар сурiс бур сорта картупельöн. Сöмын кык процент да жын картупель улын бур сорт кöждысјасöн пуктöма, а став мукöд местаас вöдiтöны сорөн јывмöм¹⁾ сорт картупельјас.

Тащöм картупельыслөн крак-малыс еща, сöмын 15-16%, а мукöд дырјыс сыыс-на еща, летчывлö 11-12% - öз. Сесса јывмöм сортјаса сора картупель-лөн урожајыс вывти iчöt.

Торја сортјассö сорöмыс омöл нöшта i сiјөн, оз öти кадö ставыс воны-да—сојан да скöт-лы вердан сорта картупельјасыс воöны öдјöжык заводса картупель сортјас дорыс. Сора сорта картупельјас пыщкад сесса уна вотöм картупель ем. Вотöм картупельјасыд регыджык вiс-мöны, сiс-мöны.

Медвојдөр заводiтö сiсмыны сора сорта картупель чукөр пыщкад сојан (столовöј) сорт картупель, сысаң сесса i мукöдыс щöщ вiс-мö сiс вiсöмнас. Сы понда, медым лоi бур сорт картупель да мед ез-жö кут i сiсмыны, медвојдөр колö омöлик кöждыс пыд-дыс лöсöдны ыжыд урожај сетыс бур сорт картупель кöждыс. Опытнöј станцијасын видлөгјасыс петкöд-

¹⁾ Јывмыны—рочөн-кö—вырождаться; Ежва јылын тајö кывјыслы сетöма мöд поңатијö. Сени јывмöмыс лöö—сöвмöм, јонмöм, бурмöм, рöдмöм, сiз-кö зiк мöдарö.

Регыд воше картупель Епикур.

лөны, мыҗ җывмөм омөл сорт картупел көҗдыссө бур сорт картупел көҗдысөн вежөмыс содтө картупелысы урожајсө 20-25 процент вылө.

Картупеллөн ем 1000 кымын сорт. Тамында картупел сортыс-нын зев бура петкөдлө, мыҗ картупелөс позө кокнида бурмөдны. Мыҗ вылө картупелсө вөфитөны, сещөм сорт і бостөны. Емөс мортлы соҗан (столовөҗ) сортҗас, скөтлы вердан (кормовөҗ) сортҗас да заводскөҗ сортҗас. Мортлы соҗан сортҗасыс регыдҗык быдмөны, воҗҗык воөны мөд кык пөлөс сортҗас сертыс, сылөн ешаҗык кракмалыс да унҗык азота соҗанторҗас. Тајө сортыс төлын кынмө, сісмө.

Скөтлы вердан сортҗасыс дырҗык быдмөны, дырҗык оз воны, төлын виҗигөн озҗык сісмыны, кынмыны, сесса тани і кракмалыс унҗык мортлы соҗан сортҗасын дорыс.

Заводскөҗ картупел сортҗас мунөны заводҗасө вина да кракмал вөчөм вылө. Тани кракмалыс процент 20 кымын ем, лібө сыыс-на нөшта унҗык. Тајө сортҗасысы быдмынысө кадыс унҗык колө, төлын виҗигөн озҗык щыкны, сісмыны.

Бөрҗа воҗасас черноҗомнөҗ да нечерноҗомнөҗ полосаҗасын төдмалөны опытноҗ станціјаҗасын картупеллыс уна пөлөс сортҗас, көні кущөм сорт картупел медбура вермө быдмыны. Видлалігөн төдмалөны карпелысыс со мыҗҗас: ыҗыд-ө урожајыс воө, кымын процент кракмалыс, уна-ө кракмал воө гектарув картупел урожајысы, гырысөс-ө шөркод-дем картупелҗасыс, дыр-ө быдмө, јона-ө гырыса-посныда картупелыс.

Торҗөн-нын бура да гөгөрбокҗык төдмалөны картупел сортҗассө картупел вөфитөм да төдмалөм мо-

гыс нарошнө лөгөдөм станцияжасын да мујас вылын. Мөскуаса областын картупель сортјас төдмалөм куҗаыс ужалө Корневскөј селекционнөј картупель станция, Мөскуа бердса (Песчанној-картофельнөј) опытнөј му, а Ивановскөј областын — Бутылицкөј опытнөј му.

Тани ми вайөдам, мыј петкөдлис бөрја сизим воон Бутылицкөј опытнөј му вылын картупель сортјасөс төдмалөмыс. Тани быд во вөлі төдмалөны 100 сортөз картупельјасө да ичөт урожај сетыс, еща кракмала да висөмјаслы кокнида сетчыс сортјасөс бракујталөны со сорт писыд сесса коли медбур урожај сетыс дај мукөд бокјасань медбурыс сөмын 10 сорт.

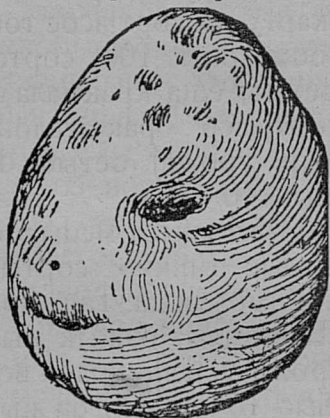
Мортлы сојан воҗ воыс сортјас пыс медыжыд урожај сетө да медуна кракмалыс Епикур сортын. Епикур гырыса быдмө, сылөн корјыс жежыд. Тајө сортыс озжык сетчы висөмјаслы, сисмөмлы, озжык кынмы. Сизим онас шөркоддем урожајыс Епикурлөн воис гектарыс 117 центнер, кракмалыс 15 процент да жын, а гектар урожајыс кракмалыс чукөрмө 18 центнер.

Епикурыс кыңзи мортлы сојөм вылө вөдитан сортјас пыс бур-жө і Смысловскөј сорт картупель. Сижө урожајсө сетис гектарыс 153 центнер. Кракмалыс тајө картупелас 16,8 процент. Тајө куҗмөс картупель, жежыд рөма. Воө шөркод кадө, абу шыкыс төлын вичигөн. Медбура быдмө лыаа кокни мујас вылын.

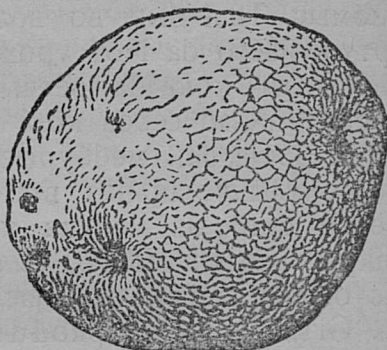
Поҗө сесса индыны Рихтер (важ Император) сорт картупель вылө. Тајө тужө вөдитны мортлы сојөм вылө дај заводса сорт пыдди. Быдмө тајө картупельыс гырыса. Гектар вылыс воө 135 кымын центнер. Кракмалыс 18,8 процент. Гектар урожајыс кракмал уро-

жајыс чукөрмө 25,3 центнер. Бура быдмө лыаажык мујас ылыө. Тöлын виҗигөн абу шыкыс.

Вылынжык индөм шөркөд кадөн вöйс сортјас пыс, коді тујө мортлы сојөм ылыө дај заводјаслы ылыө, поҗө индыны Народнөј (важ Царскөј) сорт картупел ылыө. Тајө сортыс, Корнөвскөј опытној станција висталөм сертi, бур Мөскуса областлы.

Крјугер—скөтлы вердан да заводскөј сорт картупел.

Силезја—өор вöйс заводскөј сорт картупел.

Мортлы сојөм ылыө воҗжык вöйс сортјас—**Королевскөј почечнөј** да **Миндальнөј**. Тајө сортјасыс бурөс лыаа мујас ылыө.

Скөтлы вердөм ылыө вөдитан сортјас пыс бур—**„Всегда хорошиј“** сорт. Картупелыс шөркөддем гырса, куҗмөс, жежыд рөма. Медсасө тајө картупелыс быдмө васөдҗык сојөд мујас ылыө. Тајө сортыс сөмын дыр оз во. Тöлын виҗөм ылыө абу зев омөл. Урожајыс гектарыс воө 120 кымын центнер. Кракмалыс 15 процент мында.

Бур-жө скөтлы вердан сорт пые і **Крјугер** сорт кaртупель. Тaјө сортыс дыр оз во. Кaртупельс гөгрөс жежыд рөма. Төлын вигөн абу шыкыс. Бур кокні сојөджык мујас вылын да сөд му вылын вөфитны.

Горөн воыс заводса кракмала сортјас пые медыжыд урожајас сетөны—**Волтман**, **Гілезіја**, **Гавроңек**, **Сас** да **Зңич** сортјас.

Волтман сорт кaртупельс шөркөддем гырса, јөрышнас гөгрөс, гөрд рөма. Бура артмө кокні сојөджык да лыаажык мујас вылө. Абу шыкыс төвјөдигөн. Кракмалыс тани 20⁰/₀-өң кaјө.

Ыжыд урожај-жө сетө і сілезіја сорт. Кaртупельс быдмө шөркөддем гырса, колк код јөрышнас, жежыд рөма. Волтман сорт моз-жө артмө лыаажык да кокні сојөджык мујас вылө. Төвјөдны бура поңө. Кракмалыс тани ем 18,5 процент мында. Түјө Асыв-Војвывса рајонјасын вөфитны.

Гавроңек да **Сас** сорт кaртупельјаслөн кракмалыс 18,5 процент. Вооны тaјөјас сорөн. Төвјөдны тужөм коксаң абу омөл. Шогмөны вөфитны шөрсa да рывывса рајонјасын. Бура быдмөны кокні лыаажык мујас вылө.

Зңич—заводса сор воыс сорт. Кaртупельјасыс гөгрөсөс, жежыд рөмаөс, посңыдикөс. Кракмалыс 19 кымын процент. Шогмө вөфитны сөкыд сојөджык мујас вылын шөрсa округјасын. Бура поңө төвјөдны.

Тaјө сортјасыс медыжык урожајас сетөны, дај медуна налөн кракмалыс. Сөмын абу быд во өткөд урожајыс ні кракмалалуныс. Гожөм мөд жынјыс-кө, кор кaртупель чукөртө кракмалсө да мукөд пөлөс сојанторјас, зера, секи урожајыс ічөтжык воө, кaрту-

пелыс омөлжыка быдмө дај абужык кракмала картупелыс.

Тулыснас-кө шоныд поводҕаыс пукалө, гожомнас зерышталө, а арыс кос, секи урожајыс ыжыдҕык воө, дај кракмалажык картупелыс. Вольтман сорт картупель 1924-өд воө (а секи картупелыслы вөлі бур воыс) Бутылицкөј опытној му вылын сетіс гектар вылыс урожајсө 179 центнер, а 1926-өд воө (а сіјө воас вөлі көҕыд гожомыс да зера арыс) воіс урожајыс гектарыс 150 центнер, лбө 29 центнер вылө ешажык, дај 4 процент вылө ешажык кракмалыс вөлі картупелас. Сещомтор-жө петкөдлісны торја војасө і мүкөд сорт картупельјас.

КЫҔИ УНЖЫК КАРТУПЕЛЬ КӨЈДЫС ЛӨСӨДНИ.

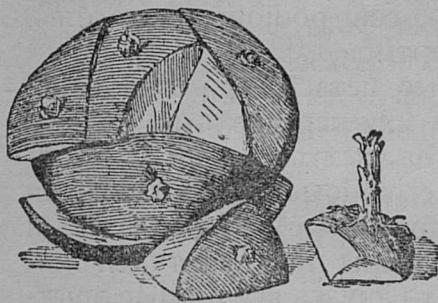
Мі віставлім-һин, бур сорт көјдысыс буржык і картупель урожајыд воө. А өні міјан бур сорт картупель көјдысјасыд еша-на, абу-на тырмымөн. Бур сорт картупель контрактаціја нуөдыс да бур сорт картупельсө разөдыс організаціјас оз-на вермыны тырмымөн, колөм мында бур сорт картупельјассө лөсөдны.

Медым өдјөжык унжык бур сорт картупель көјдысјас лөсөдны да разөдны, Носовскөј опытној станціја уна во чөж нуөдіс опытјас унжык бур сорта картупель көјдысјас лөсөдөм могыс вундалөмөн картупельсө пунктөмөн. Тајө опытјасыс сетісны зев бур результатјас.

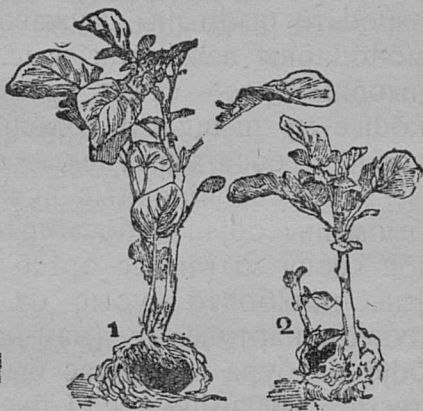
Вөчсө тајө со кыҕи: картупель көјдыссө вундалөны кымын сін (ныртуј) картупелас, сымда-жө тор вылө. Быд картупелын ем квајтсаһ 10 сінмөҕ (ныртујөҕ). Вундалөны картупельсө сіҕи, медым быд вундөм тор-

җын картупел җаҗыс вөлі өтмында. 16 кілограмм картупелын лоө 500 кымын сін (ныртуј).

Тулыснас, апрел төлыс помасігөн вундалөм картупел җөҗдыссө пуктөны шоныд җоф парнікө. Сени најө вужасөны, картупел рөсадаыс быдмыштас, а сы кості ывлаыс шондөдас-нын, оз-нын кут кынмавны да мај төлыс мөд җынҗас картупел рөсөдасө пуктөны ыльпөв бура кујөдалөм

Сіңҗас ылас вундалөм картупел.

Картупел рөсада, быдтөма парнікын.

да дөҗөритөм град ылө. Носовскөј опытној станціја сіјө-жө (медвоzza) онас 400 грамм картупел җөҗдысыс бостіс 80 кілограмм картупел җөҗдыс ылө. Мөд онас сіјө картупел җөҗдыссө пуктісны му ылө.

Абу-кө та ылө парнікыд, поҗө, ферт, пуктыны ныртуја торјөдлөм картупелтө бура кујөдалөм град ылө.

ГЫРЫС-Ө КАРТУПЕЛҖ КОЛӨ ПУКТЫНЫ.

Унҗык көҗаҗасыс, шуам, наңҗас, аңкыщ, бобөһаң да кукөд сещөмторҗас быдмөны җөҗдысыс. А карту-

пелъ быдмө клубеңсыс (му пыщса кызөм зајасыс). Быд клубеңын (картупелын) ем кымынкө ныртуј, сінјасөн сїјөс шуоны.

Сетысаң і быдмыны заводітчөны картупеллөн корјасыс да вужјыс.

Кор клубеңыс (картупелыс) заводітө чужны, нырјавны, быд сінмыс вермө петасыс артмыны. Увлаңыс заводітө быдмыны, њужавны вужјыс, а сыыс кыңзі мөдөдчөны веж петасјасыс. Мыјда-кө петасјасыс мытчысөны ортсө, сетыс артмө картупел корјыс, а мукөдыс му пыщкас і колөны, сені рөдјөны-паскалоны, сетыс і сесса картупелыс артмө.

Картупел сінсаңыс чужыс петасјасыс медпервојсө быдмыны сојансө бостөны мам-картупелсыс. А мыјөн сесса мытчысас ортсө да кымынкө лістасас, сојансө-нын бостө мусыс да сынөдсыс. Сің-кө, кымын пуктөм картупелыс (мам-картупелыс) ыжыд, сымын өдјө да бура заводітас быдмыны выл картупел петасыс. Заграңцаса да Сөвет-Сојузса агрономјас опытној станціјасын, шуам, Шатіловскөј опытној станціјаын (Туласа важ губ.), Беңеңчукскөј опытној станціјаын (Самараса важ губ.) да мукөдлаын гөгөрбок да бура төдмалісны картупеллыс быдмөмсө разнөј пөлөс гырса картупелјас көјдыс пуктөмөн.

Гырысөс-ө колө пуктыны картупелтө. Відлөгјас петкөдлөны со мыј: картупеллөн урожајыс медыжыд воө гырыс картупел му вылө пуктөмөн (4-5 картупеллөн сөктаыс 400 грамм). Шөркөддем картупел пуктөмөн (8-10 картупел 400 граммын) урожајыс воө ещажык, а мед ічөт-нын урожај воө посні картупел пуктөмөн.

Сөмын гырыс картупельд сетө бур урожајтө, шо-
ча-кө сјјөс пуктан, муыс-кө картупель улад бур, бура
дөүөритөма, кужөдалөма.

Гырыс картупельд артмө ыжыдзык позтыр, јон-
жыка быдмө. Сесса буржыка быдмыс позтырыд куҗ-
жыка і быдмө, сорөнжык і воө. Сы понда гырыс
картупельтө пуктыны медсасө шогмө да медуна пөл-
засө сјјө сетө чернөҗомнөј полосаын, сені гожөмыс
куҗ-да, арыс шоныд-да.

Көні гожөмыс жеңыдзык, көні воҗ воө арыс,
сені буржык пуктыны шөркодҗем гырса картупель.
Опытнөј станціјајаслөн видлөгјасыс петкөдлісны—шөр-
кодҗем гырса пуктөм картупель төдчымөн регыдзык
воө. Сіҗкө воҗжык картпельтө бостөм вылө колө пук-
тыны шөркодҗем гырса картупель.

Кымын поснідөс картупельтө пуктан, сымын шө-
кыда колө віҗыс віҗө да віҗас картупельдс картупельө
пуктыны. Көҗ ескө і таҗнассө көјдысыс унжык мунө,
сөмын бара урожајыс унжык воас да содөм урожа-
јыс уна пөв вештас сјјө көјдыссө. Сыыс кыңҗі, шө-
кыда пуктөм картупельд воҗжык воө, дај кракмалыс
сені унжык.

Бутыліцкөј опытнөј му вылө (Владімірскөј важ
губ.) пуктөны шөркодҗем гырса картупельсө 16 цент-
нер гектар вылө, а сені маті гөгөрсә крестанаыс
посні картупельсө пуктөны сөмын 4-8 центнер гектар
вылө. Шоча пуктөмыс понда сесса крестаналөн гек-
тар му вывсыс воө зев еша урожајыс, 60-70 цент-
нер гектар вылыс сөмын.

Бутыліцкөј опытнөј му вылын шөркодҗем гырса
картупель пуктөмөн гектар вылыс бостлісны 234,5

центнер урожајсө, а посні картопел пуктөмөн—165,5 центнер, лібө 69 центнер вылө ещажык. Тајө урожајсыс-кө чінтыны көјдыс пудсө, шөркөдөм картопел пуктөм помыс чістөј урожајыс лоө 217 центнер гектар вылө, а посні картопел пуктөм помсыс—156 центнер, лібө 61' центнерөн ещажык. Сыыс кыңзі шөркөдөм картопел пуктөмөн озжык уна лоны урожајас посні картопелјасыс, а посні картопел пуктөмөн урожајас посні картопелыс лоө кык мында.

Татыс тыдалө, буржык пуктыны шөркөдөм гырса картопел, посні картопел дорыс. Шөркөдөм гырса картопел пуктөмөн урожајыс ыжыджык воө, дај картопелјасыс гырысжыкөс артмөны.

Картопелсө шөрі вундөмөн пуктөм. Гырыс картопелыд буржык урожаја посніжык картопелјас дорыс. Гырыс картопел пуктөмөн гырысжык-жө картопелјасыс і урожајас лооны. Тајө кык бур качествоыс гырыс картопелјаслөн оз вош весіг гырыс картопелсө шөрі вундөмөн пуктігөн. Секи урожајыс ыжыджө воө. Кыңзі-нө колө вундыны картопелсө—куғаногөныс, алі вомөныс, өтгырсаа кыкнан торсө, алі оз.

Мі сорнітім-нің, клубеңыс (картопелыс)—му пыщакас кызөм заыс. Клубеңыслөн медпөрысыныс занас өтлаасаң іныс. Сыла дорас меуна кракмалыс, јывлаңас (вужлаңас) унжык белок да сені-жө выль петасыслы унжык сојаныс. Сы понда јывлаңса (вужлаңса) картопел торјыс ыжыджыкөс урожајсө сетө заінса торјыс дорыс.

Картопел јывлаңыс унжык сінмыс. Медым ескө кыкнаң картопел торјыс өткөдөжыкөс вөліны, картопелсө вундөны куғаногыс, а оз вомөныс.

Кымын гырыгөс картупел торјасыс, сымын ыжыд урожајыс воө. 80 грамм сөкта картупел жыңјас сетөны урожајсө сы сөкта быдса картупелјас мында-жө.

Гырыс картупел көјдыссө-кө вундалан зала дорсаңыс вомөныс којмөд јукөнсө кымын да пуктан ыжыддық јывладорсө, урожајыс воас сымда-жө, либө весіг унжык сіјө тор сөкта-жө быдса картупелјас пуктөм дорыс.

Сің-кө гырыс картупел көјдысыс поңө вундыны залаңтыс којмөд јукөн мындаыс либө весіг жыңсө да сіјөс колны сојөм вылө, либө скөтлы вердөм вылө. А јывлаңса мөд жыңсө либө кык којмөд јукөна торсө пуктыны. Таңнассө картупел көјдысыс ешажык мунас, а урожајыс оз чін.

Шөрі вомөныс вундөм јывлаңса (вужлаңса) торјыс урожајсө којмөд јукөн мындаыс унжык сетө залаңса торјыс дорыс. Картупел көјдыссө-кө торјөдан кујім пелө, урожајыс чінө, залаңса торјасыс урожајсө сетөны којмөд јукөн мында ешажык јывлаңса торјасыс дорыс.

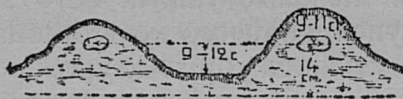
Сің-кө, гырыс картупел көјдыссө кык пелө торјөдөмөн пуктігөн сіјө-жө картупел көјдыснас поңө пуктыны кык ыжда му дај бостны кык мында урожај быдсаөн картупелсө пуктөм дорыс.

КОР ДА КЫҒИ ПУКТЫНЫ КАРТУПЕЛСӨ.

Картупелтө оз ков воң пуктыны. Сіјөс пуктан кадыс тувсов көңајас—шобді, зөр, ід көңөм бөрын. Од картупелыдлы быдмынысө бостыны колө шоны-

дыс унжык наһа көзәјаслы дорыс. Картупель вујјасө, петассө лезө 4-5 градус шоныд поводҕаон, а төдчымөн быдмынысө сылы колөһин 10 градус шоныдыс Цельсіја серті.

Картупель петасјасыд зев јона полөны, көзыдсыд. Весіг 1^я-2 градус шоныд дырјі најө кынмөны, кулөны Сің-кө картупельтө пуктыны оз ков термасны. дыр-кө пуктөм картупельыд кујлас көзыд да васөд муад, вермас сісмыны. Центральнөј-чернозомнөј областјасын да Украина војвылын-кө колө пуктыны апрель мөд жыңјас да мај заводітчигөн, нечернозомнөј полосасын да центральнөј рајонјасын—мај мөд жыңјасһин.

Вылас бөрөзда бокас пуктөм картупель. Улас рөвнөјинө му вылас пуктөм да вывтыс окучыкөн бугрітөм картупель.

Картупель пуктан кадыд поводҕа сајын: сор да көзыд тулыса војасө колө сорөнжык сіјөс пуктыны, а шоныд тулыса војасө војжык колө пуктыны.

Лівенскөј опытној му вылын (Орловскөј важ

губерһаын) кык воса відлөгјас разнөј кадө картупель пуктөмөн петкөдлісны со мыј: мај 15-өд луно пуктөм картупель кык вонас шөркөдҕем урожајсө сетіс гектарыс 145 центһер, мај 22 луно пуктөм картупель—165 центһер, а мај 29 луно пуктөм картупель—170 центһер.

Кызі пуктыны картупельсө. Картупель поңө пуктыны уна ногөн: 1) гөр улө, 2) плуг улө, 3) маркер

да окучык улө да 4) нароснө картупель пуктанјасөн (картофелесајалкаөн шусоны).

Медјона каутупелсө пуктоны гөр улө да плуг улө өтi гөрыштөм кост колөмөн. Плуг улө пуктигөн картупельсө колө пуктавыны оз бөрөзда пидөсас, а бөрөзда бокас суыштны, мед картупель улас вөлі небыд муыс.

Тiмiрашевскөј сельско-көзајственнөј академiјаса ферма вылын, Мөскуа дiнын, маркерөн лiбө метчiкөн му вылас вөчыштоны неыжыд бөрөздајас 54 сантiметр мөда-мөдсыс костјасөн кузаногоныс i вомөныс. Кузаного да вомөна бөрөздајас өтлаасанинас пуктоны картупельсө, неуна лiчкиштоны муас. Пуктөм бөрас тыртөны картупельсө 7-9 сантiметр жужда муөн костјастыс бугритан гөрјөн (окучыкөн) гөрөмөн.

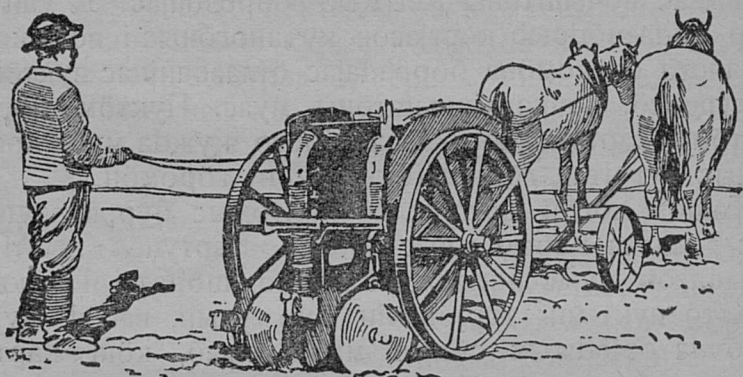
Ташөм ногөн картупельсө пуктөмыс бур, картупель улас i вылас небыд муыс лоө-да. Картупель вывтыс бурьсалөм муыс регыджык космө, шоналө. Тақи картупельтө пуктыны торјөн-нын бур улын, васөд мујас вылө да сојөджык сөкыд мујас вылө, көнi картупельыс дыр оз пет пуктөм бөрас.

Бутылицкөј опытнөј му вылын разнөј ногөн картупельсө пуктөм куза видлөгјасыс сетiсны уна пөлөс урожајас. Ноль воөн шөркөддем урожајыс медыжыд воiс маркер да окучык улө пуктөминыс. Со лыдпасјасыс та куза: маркер да окучык улө пуктөмөн гектарыс картупель урожајыс воiс 196 центнер, ташөм-жө урожајыс воiс плуг улө картупельсө бөрөзда бокас пуктөмөн, гөр улө пуктөмөн воiс 175 центнер (21 центнерөн ешажык) да плуг улө картупельсө бөрөзда пидөсас пуктөмөн воiс картупель урожајыс сөмын 163 центнер гектарыс.

Сің-кө картопелтө колө сіңі зілны пуктыны, мед ескө пуктөм картопель улас вөлі мыјдакө ңебың муыс.

Колхозјасын картопелтө позө пуктыны кык рада шведскөј машинаөн. Тащөм машинанас гектар вылө картопель пуктыны ковмас 4 морталун да 10 вөлалун. Тајө машинаыс со кушөм:

Көлөсајас выліас крепитөма јашщик. Сетчө пуктыссө картопельыс. Јашщиксаңыс картопельыс летчө

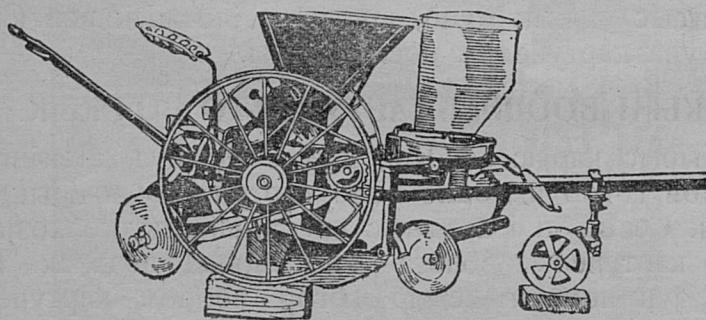
Картопель пуктан кык рада машина уҗалө.

сошњикјасө да пуктысө муас. Сошњик бөрсаыс муноны мөда мөдыслы пелесөн лөсөдөм кык фиск, најө тыртөны сошњикөн пуктөм картопельсө. Јашщиксаңыс сошњикас картопель петанинас (семјапроводөн шусө) ем аслыс пөлөс пріспособленњө да сіјө картопельсө леңө пыр өткоф коставлөм мыт да өтылаө картопельыс картопелө усө муас.

Емөс сложнөјжык америкаса җіпа картопель пуктан машинајас. Тащөм машинаыс оз сөмын пукты картопельсө, а щөщ і міңерала мувынсөдан муас сујө.

Тажо машинасо вочома возза машина мозыс-жо пошти, сомын талон кык сошныкыс; өти сошник пырыс сујсө муас мувынсөданыс, а мөд сошныкыс картофелсө пуктө. Тажо машинаас дофдалоны кык вөв. Тажо машинанас лунын верман ужавны кык гектар му.

Бөрја каднас кутисны-нын ужавны таыс-на јешцө сложнөј машинаөн. Сижө отпырјө кујим рад картофел пуктө. Быд радлы вылө вочома 4 диск, возза кык дискыс бөрөздасө вөчөны, а мөд кык дискыс картофелсө пуктөны дај бугритөны. Тажо машина бердас

Картофель пуктан америкаса комбинированнөј машина.

ужавны колө кык морт да кујим вөв. Луннас поңө тајөн пуктыны ноль кымын гектар картофел. Тацөм машинанас поңө тракторөн ужавны. Секи нөшта-нын уна вермө ужавны машинаыс.

Щөкыда-ө колө картофелсө пуктыны. Картофель көјдыс гырса кынзи, урожај содтөм могыс колө нөшта төдны, ыжыдөс-ө костјассө колны картофелыс картофелө да виңыс виңө. Мөскуа бердса опытној му вылын картофелыс картофелөң 35 санҕиметр костјассө колөмөн да виңыс виңө 56 санҕиметрөң костјассө лө-

сөддөмөн гектар му вылыс картупель урожајыс воіс 178 центнер. Сыыждаос-жө костјассө вічыс вічө колөмөн да вічас картупельыс картупельөз 44 сантиметрөз костјассө лөсөддөмөн, гектарыс картупель урожајыс воіс 188 центнер, а картупельыс картупельөз 53 сантиметр мында костјассө колөмөн урожајыс воіс-нын 197,5 центнер гектарыс.

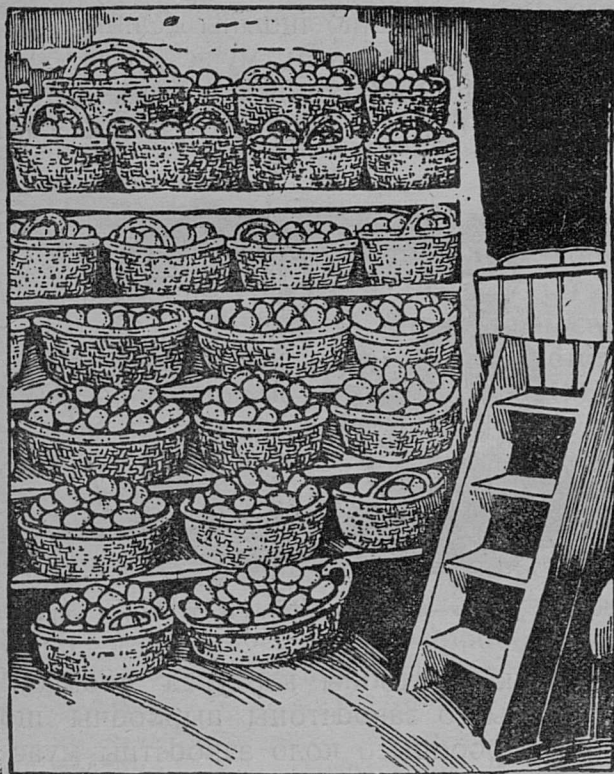
Сің-кө тані шочжыка пуктөмнас урожајыс сөдөма 19,5 центнер вылө гектарас. Сы понда картупельтө оз ков щөкыда пуктыны: щөкыда пуктігөн картупель көјдысыс унжык мунө, урожајыс ічөтжык воө. Сөсса секі уна картупельјас посні лөбны.

КЫҒИ ВОӨДНЫ КАРТУПЕЛТӨ ВОҒЖЫК.

Гырыс карјас бердын, шуам, Мөсқуа, Ленинград, Харьков гөгөр выгөднө овлө картупельтө воғжык воөдны. Сөсса-өд і аслыныс крестанаыдлы, колхозјаслы колө картупельыс вөлөга вылас арнад воғжык. Воғжык, јуң помасіг кежлө гөгөр воөдөм картупельыд ескө і оз сет јона ыжыд урожајтө, сөмын бара сіјөс позө донөнжык вузавны, воғ лөө овмөсын пуктас вөлөга. Сөсса-өд картупельтө воғ воөдөмыс выгөднө і со мыјөн: секі позө картупельтө пуктыны коскөмө.

Картупель увсыс муыс петө төлысөн жынјөнөз војдөр сусө көзтөзыс да муыс уфитас-на шөјтчыны, уфитас чукөртны суыслы колан сојанторјассө. Кымын воғ лөө картупельсө бөстөма коскөмсыс су көзтөзыс, сөмын ыжыд лөө су урожајыс, шуам, сусө көзтөзыс-кө картупельсө кык вежон војдөр бөстан, секі төдчымөн суыс лөө омөлжык.

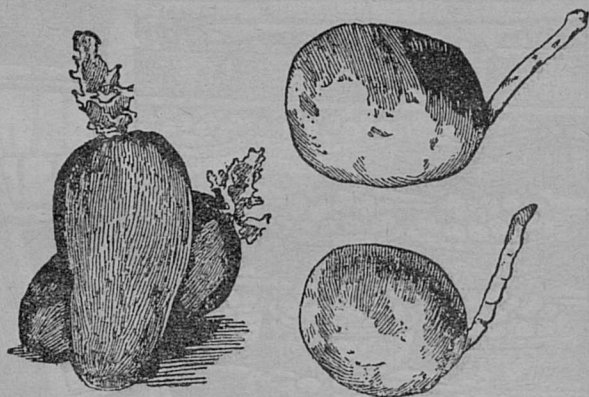
Картупельсö важөн-нын воэ воёдöны Мёскуа бердса крестана. Бөрја војасас картупел воэ воёдöм жылыс төдмалісны Мёскуа бердса опыннөј му вылын.

Көрѣнајасын картупел ныреөдөм

Медем өдјө быдтыны да воэ бостны картупел урожајтө, колө бөрјыны буржык, чөскыджык регыд воыс столовөј сорт картупел көјдыс.

Воң воодом ыло бур „Ранняя роза“ либө „Розовая скороспелка“. Сиж бора быдмө лыаа кокны му-
 яс ылын. Сыыс кыңзі, воң воодом ыло шогмас
 „Подмосковский миндальный“ сорт. Тажо картопелыс
 зев чөскыд. Позө јешщө индыны „Эпикур“ сорт кар-
 тупел ыло. Омөл, ынтөм мујас ылад „Эпикур“
 „Ранняя роза“, дорсыд сорөнжык воө, а бур, кужода
 му ылын сетө бур урожај, зев гырыса картопелја-
 сыс быдмөны.

Лучкі ыреөдөм картопел — шүјгавылас, [мелүчки ыреөдөм картопел — ыскыд-
 ылас.

Медым ескө өдзөдны картопел воөмсө, бөрјөм
 картопел көјдыссө заводитөны ыреөдны шоныд да
 југыдыны. ыреөднысө колө заводитны муас пукты-
 төз төлысөн жыңјөн војдөр, март мөд жыңјас либө
 помас. Воңжык либө сорөнжык ыреөдны пуктөм
 картопеллөн урожајыс ічөтжык воө.

ыреөдөны со кыңзі. Март воңза жыңјас бөрјөны
 көјдыс ыло курөг колк гырыса картопелјас, течөны

сijöс лaпкыдык көрѳинајасö, 16 кымын кiлогрaммöн быд көрѳинаö да пуктöны сijöс шоныд да југыдинö.

Ем-кө овтöм шоныд да југыдин, картупелсö разöдöны жојас вöснyдыка, саңтiметр 20-25 кыза. Тајi i олö картупелыс пуктытöзыс. Пуктиг кејлас карту-пелјасыслөн лоöны-нын кыз, жеңыд, јон сöдов пe-тасјас.

Војза картупел пуктыны колö бура небѳöдöм му вылö. Кужöдыд нужöдö картупел воöмсö. Сы понда картупелсö буржык пуктыны кужöд бöрас мöд көза мыстыыс.

Пуктöны нарсöдöм картупелтö кор-нын оз кут асывјаснас кынмавны, кор лоö шоныд поводѳа—мај мöд жынјас. Пуктöны зыр улö, бедѳөн разöдöминö, гөр улö; кoстјассö вiчыс вiчö колöны 54 саңтiметр, а вiчас картупелыс картупелöз 36 саңтiметрöз.

Нырсöдöм картупелыд быдмö јона ödjö. Сöмын пуктыны колö нырнас вылiö. Пуктöм бöрас колö му-сö небѳöдны да кокнiдыка бугритны. Бостöны уро-жајсö јун тöлыс мöд жынјас либö јул заводитчигөн.

Јона-ö ödзöдö картупелыслыс воöмсö пуктытöзыс нырсöдöмыс, позö адзыны Мöскуа бердса опытној му вылын видлөгјасыс. Тани тöдмалöма, коржык ку-щöм урожај воö нырсöдтöм да нырсöдöм картупел-лөн. Урожајыс со кущöм воис (гектар вылыс цент-нерөн):

Кор бостöма	Нырсöдтöм	Нырсöдöма.
јуль 10-öд лунö	22	69
„ 20-öд „	58	94
август 1-öд „	87	103
„ 11-öд „	115	106

Татыс тыдало, мыј јул 10-од луно картопелсö бостігөн нырсöдöм картопелыслөн урожајыс кујім пöв унжык нырсöдтöм картопелыслөн дорыс, сорөнжык-нын—јул 20-од луно бостігөн нырсöдöм картопел сетіс урожајсö öтiкөн жынјөн пöв унжык, а августын-нын налөн урожајјасыс пöштi оз торјавны.

Јул заводiтчiгөн выл картопеллөн донис овлö 14-15 шайт центнер. Сiз-кö гектарыс 70 центнер картопел урожај сетас валöвöј докод 1000 шайт.

Воз воöдöм вылö картопел пуктiгөн бур быд пуктан картопел улö кiстыштны грамм сiзим кымын суперфосфат. Суперфосфатыс öдзöдö картопел быдмöмсö. Регыджык да öтпырјöжык вежöдö, корјасö, возжык зорiзалö да возжык позтырасö. Воз, јулын урожајсö бостігөн унжык воö картопелыс дај чöс-кыджык.

Нырсöдöм картопелјас улас суперфосфатсö кiстыштöмыс содтö сылыс урожајсö 4-5 центнер гектар вылö.

Кöзыд да зера тулысö, кор назмö картопеллөн быдмöмыс да позтырасöмыс, суперфосфат öдзöдö картопелыслыс быдмöмсö, секi суперфосфатыс картопелыслыс урожајсö јонжыка-нын—центнер 13-18 кымын гектар вылас содтö.

Воз воöм картопелсö бостöм. Том, нер картопел бостігөн позö картопел корјассö нещкытöг колны, а видчiсöмөн кiнад пурјыштны да позтырсыс тырыс картопелјассö сöмын бостны, сесса бöр тыртыштны мунас, мед позтырас колöм поснi картопелјасыс возö быдмасны.

Мöскуа бердса опытној му вылын 1928-од воö бура кујöдалöм местаö вöлi пуктöма нырсöдöм Епi-

кур сорт картупель. Өтү участкасы лоі став картупельсө воэ, јул 12-өд лунө бостөма. Воіс сетыс урожајыс 66 центнер гектарыс. Артавны-кө сөм выло —1.062 шајт дон. А мөд участкасы јул 12-өд луннас вөлі бостөма корјассө нещкытөгыс сөмын гырыс картупельјассө. Чукөрмис 57 центнер гектарыс. А август 25-өд лунө зікөз бостігас јешщө-на чукөрмис 199 центнер картупель. Кык пөрјө өтү местасыс бостөм картупель воіс 256 центнер гектарыс. Сіјө-нын сөм вылас арталөмөн кајө 2172 шајт донөз.

А којмөд участок вылыс картупельсө бостісны өтчыдысөн ставсө август 25 лунө. Чукөрмис 266 центнер гектарыс, 1662 шајт дон. Тајө опытыс петкөдлө— картупельсө кык пөрјө бостөмыс сетө докодсө кык мында өтчыдөн воэ— јул воэза жынјын бостігөн дорыс, да сетө 25 процент выло унжык өтчыдјөн-жө, сөмын сөрөн бостігөн дорыс.

КАРТУПЕЛӨС ПУКТӨМ БӨРАС дӨЗӨРІТӨМ.

Картупельлөн петасјасыс тыдовтчөны пуктөм бөрас вежон кујім кымын мысті, а көзүд повод-да сулалігөн сыыс-на сөрөн. Тајө каднас-кө чорыджыка зерыштавлас, муыс вылітыс коркаасас, торјөн-нын сөјөджык мујас, лібө сөд мујас. Сесса сыыс кыңзі му вылас мөдөдчөны быдмыны уна јог турунјас. Сы понда картупельсө пуктөмыс бөрын ковмас піновтны петасјассө. Піновтөмнас бырасны јог турунјасыс му вывсыс, небзас му вылысыс, а косөдінјасын муыс-озжык космы.

Піновтны колө буржыка му кузаногыс дај вомөныс. Піновтөмыс кө муно корјас мытчысан каднас-

-һин, куҗаноғнас да вомәннас пиҗовтөмөн бөр вес-каласны отар ногыс пиҗовтигөн водтөдөм картупель корҗасыс.

Мөдыс пиҗовтны колө картупель корҗасөм бөрас, кор-һин корҗасыс лооны санҗиметр 10 куҗа кымын. Мөдыс пиҗовтөны бара-жө јог турунҗасө му выв-сыс бырөдөм могыс. Ағаснас Һешкөм јог турунҗасө му вывсыс колө кежөдны, мед бөр ез вужҗасны да бостсыны быдмыны. Кокһи лыаа му вылын-кө картупелыс, мед пиҗовтигас картупельлөн нерыһик корҗасыс ез Һешкыссыны, колө пиҗовтны көрт пиҗа пу ағасөн, либо кокһи көрт ағасөн.

Мыјөн картупель корҗыс һужалас санҗиметр 15-20-өз мусаһыс, Һечерноғомнөј полосаын колө-һин заводҗиҗыны картупельсө бугритны.

Картупель бугритөны, медым картупель позтырҗас гөгөрыс лоө унҗык Һебыд муыс, мед бурҗыка пондасны быдмыны картупельҗасыс да артмасын выл картупельҗас. Бугритөм бөрын сынөдыс кокһидҗыка мутыс ветлө, јог турунҗасыс оз лоны виҗ костҗасас, дај коркаыс оз ло му вылиас. Медвоҗысыс бугритнысө колө јона видҗисөмөн, мед картупель корҗасыс оз тырны мунас. Тырөм картупель корҗасө колө лөгөдыштны кйөн.

Мөдысө бугритны колө вежон кык кымын мыҗти первоҗыс бугритөм бөрас. Шөркодҗем поводҗаа гөжөмын позө колны картупель мутө кыкыс бугритөм кежыс. Зера гөжөмҗасө, торјөн-һин сөкыд сојөд муҗас вылын, јог турунҗас јона быдмигөн бур нөшта көмөдыс бугритны. Картупель дөҗөритөмыс дугдөны, кор-һин корҗаснас тыртас картупельлыс виҗ костҗасө.

Бугритны позо гөрјөн, а медбур нарошно картупель бугритан гөрјөн (окучникөн шусө). Тајо кыкналадор бокас мусө шыбытө. Бордјассө позо паскөдны, векнөдны, сы, сертї сесса гөрыштө паскыджыка либө векнїджыка. Позо гөрыштны пыдөжык либө лапкыджыка. Сы сертї сесса картупель позтырјас бердас позо унжык чукөртны небыд мусө либө ещажык.

Медбур картупелтө өткоф костјасөн пуктыны вичыс виө дај вичас картупелыс картупелө. Секи позо бугритны картупелтө кузаногөныс дај вомөныс. Гөр улө либө плуг улө пуктїгөн бугритны картупелтө позо сөмын өтар ногыс да јог турунјассө радјассыс лоө нещкыны кїөн либө коканөн кокны. А кор і вичас (радас) картупелыс картупелөз өткоф костјасыс, секи позо і вомөныс щөщ бугритны да секи јог турунјасыд ставыс нещкысасы.

Картупель корсө ышкөм. Органическөј вешествојасыс, сіз-жө, ферт, і кракмалыс артмө быдмөг корјасас. Сы понда картупель кор ышкыны кор лоздытөзгыс да кынмавтөз оз поз некушөм ногөн. Оз-жө ков корјассө вывті јона быдмөмысла (шуам, градјас вылын) катајтөмөн пөрлөдлыны, чегјавны. Сїңнассө уројајыс ічөтжык воө дај кракмалыс ещажык лоө картупелас.

Тамбовскса опытној станціјаын ышкісны картупель корсө јун 23 лунө. Гектарыс лоі 27 центнер картупель кор, а туруныс сетыс артміс 4,5 центнер. Корсө ышкытөміныс картупель уројајыс воіс 176,5 центнер гектар вылыс, а корсө ышкөміныс—105,5 центнер гектарыс. Корсө ышкөмыс понда гектар вылыс уројајыс ічөтжык воіс 71 центнер вылө, либө 40% вылө.

Сіјо нөшта абу-на ставыс. Корсө ышкөминас і кракмалыс картупелас ешажык лоома, картупелјасыс поныжыка быдмөмаөс, дај јона посні картупелыс јона содома. Кракмаллөн процентыс чініс 15,5 процентсаң 13,5 процентоң, лібө 2 процент вылө. Корсө ышкытөмінін посні картупелыс вөлі 14⁰/₀, а корсө ышканын—27⁰/₀, матө кык пөв унжык.

КАРТУПЕЛЛӨН ВІСӨМЈАСЫС.

Зера војасө картупел кок јылас і заводітө сіемины.

Мөскуаса станціја төдмалөм серғи бөрја 35 воас 12 воө картупелыс сісмыліс. Сің-кө быд кујім во піын өті онас картупел сісмө.

1928-өд вөө, јона зера сіјө онас вөліс-да, вузөс картупел вөфітанінјасын картупелсө бөстігас вөлі-нін 20⁰/₀-ыс сіс. Урожајыс лоі ічөт картупелыслөн, корјыс јона воң куліс-да.

А корјастөгыс кракмалыс картупелас ез кут воны, сы понда картупелыс нөжміс быдмөмсыс. Сөсса јона сісміс картупелыс і віңгас, төвјөдігас.

Сісмынысө заводітө со кыңи да кысаң. Картупел корјас вылас лооны руд чутјас. Кор улі бокас чут гөгөрыс жежыд коң лоө—сіјө і ем картупел кортө да картупелтө сістыс шақыс.

Төла дырјі картупел сістыс шақјасыс разалөны өті корсаң мөд корјө. А зернас кіссөны муас, ваыс-көд пырөны му пыщкас да картупел пыщкас. Картупелыс быттө лөмөссө. Вундыны-кө картупелсө сіјө лөм пырыс, мі каңалам, мыј заводітө сісмыны картупел јайыс, сеті гөрдөв сім рөма јайыс.

Картупелсö бостіг кежлö оз-на вывті јона сіе вісöмыс картупелјасас паскав, картупел сістаныс (шунöны зародышön, спорыön, щакön) му пыщкас оз пыдö, сантіметр дасöҗса оз-на пырны-да. Мед-нын јона вісмöны картупелјасыд бостігас, секі картупелјасыс сіе корјасас інмалöны-да. Картупелö вескалöм (сібдöм) сіе вісöм зев поснідік спорыјасыс кутасны сістыны картупелсö төвјöдігас.

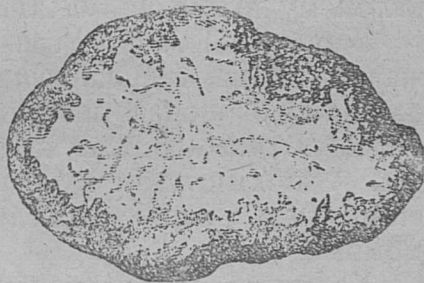
Мед кокніда вісмöны сіе вісöмнад мортön сојан (столовöј) регыд воыс сортјас, медомöла сісмöны скöтлы вердан да заводскöј сортјас.

Міјан крестана овмöсјасын картупелыд јона пыр сісмö, уна сікас сортјас сорöмön вöдітöны-да. Шуам, столовöј сорт, кокніда вісмö, регыд заводітö сісмыны му вылын. А сысан вісмöны

і вісöмыс повтöмжык картупел сортјасыс, шуам, заводскöј сорт картупел позтырјас.

Сесса, вöлөм-кө, сөкыд сојод му вылын картупелтö уна во чöж вöдітігön, картупелыс сені јывмö, поснідҗыка быдмö. Германіјаын та куҗа со мыј вöчöны: во сізім-көкјамыс бöрын картупел көјдыссö вежöны. Бостöны сіјö-жö сорт картупел көјдыссö лыаа му вылыс. Лыаа му вылын вöдітöм картупелыд озжык сісмы.

Јонҗыка картупелыд сісмö омöлік, кујöдтöм мујас вылын, тащöминас картупелыс слабҗык-да.

Картупел сісмыны заводітчö кореаныс да пыр öтарö пыщлаҗыс пырö.

Заграницаын дај мијан Сојузын картупел сисмөмкөд вермасоһны му вылыс сисмыс картупел корсө бордосскөј жидкостөн кискалөмөн, кадын картупел корсө ышкөмөн да му вывсыс весалөмөн.

Мөскуаса станцияын видлөг петкөдліс, мыј бордосскөј жидкостөн сисмыс картупел корјассө кискалөмыс чинтө сисмыс картупельысыс процентсө. Кискышттөм му вылын сис картупельыс вөлөма 10-12%, а кискалөм му вылын чинөма 1-2%-өз. Урожайыс кискалөм му вылас ерөма 20-30% вылө унжык.

Бордосскөј жидкостнас кискышталөм пондаыс урожайыс содома, сені картупел корјасыс вежөс колөһны да висөмсө кискалөмнас вјјө-да, најө і воҙө крак малсө вөчөһны-да, сені картупельыс быдмө босттөзгыс-да. А кискышттөм му вылас картупел корјыс лөздө сисмөмысла, дај картупельыс дүрдө воҙа-воҙ быдмөһмыс.

Кадын-кө, кор-на корјасас мытчысисны медвоҙа чутјасыс, гөгөрвоан, өтчыд кискыштөмөн позө бырөдһны висөмсө.

Колө бостһны өтө процента бордосскөј жидкост. 100 літр ташөм жидкостсө вөчөм вылө колө бостһны өтө кілограмм меднөј купорос да сывдыны сјјөс 50 літр ваын да кілограмм соттөм ізвест, кодөс торјһн сиз-жө 50 літр ваһн сорлалөһны.

Кыкһан сорассө (меднөј купороса да ізвесткаа сорасјассө) өтөлаалөһны, сјјөн і кискалөһны сисмыны бостсөм картупел корјастө. Вөчөм бөрас пыр-жө колө кискавһны; суткыыс-кө дыржык сулалас тајө сорасыд, оз-һнн шогмы, картупелтө оз-һнн мезды сисмөһмыд. Гектар ув картупел кискавһны ковмас 700-800 літр

жідкоє. Сің-кө гектар выlö ковмас 7-8 кілограмм меднөј купорос да сымда-жө соттөм ізвест. Гектар картупель кіскалөмыс, ужсө і матерјалсө лыд-дөмөн сувтө квајт кымын шајт.

Картупель корсө ышкөм. Төлын картупель сісмө, медсасө бостігас сы выlö корсаңыс сіс вісөмыс вужө да. Мед корсаңыс вісөмыс ез вуж сісмыс корсө колө ышкыны лун 12-14 војдөр картупельсө босттө-зыс. Ышкөм корсө колө лібө сотны, лібө компост выlö ісползујтны. Ез-кө кадын ло ышкөма сісмыс корсө, картупельсө оз ков бостны кынмавтөзыс. Кө-зыдыс віалө зародышјас-сө вісөмысмыс.

Сісмывлө картупельыд і воыс-воө өтї пөдвалын лібө гуын візігөн. Қа-ланнныд-кө картупель ві-анінсыд сісмөмсө карту-пельлыс, гожөмнас кор оз ло картупельыс сені, колө жојсө, пөтолоксө, стенјассө мавтны ізвесткаөн, да выл картупельсө сујтөзыс пыр воссөн візны.

Јывман вісөмјас. Картупельлөн сіс вісөм кыңзі емөс нөшта мукөд пөлөс вісөмјас, шусөны јывман вісөмөн.

Овлөны со кушөм сікас вісомјас. Лістыс вывлаң гартчө дорјассаңыс. Чорчөны сешөм лістјасыс, лооны віжов рөмаөс да кокніда чегјасөны.

Картупельлөн ліст гартчан вісөмыс (шу-тавылас қонвіча картупель, вескыды-лас віесе картупельыс).

Мөд пөлөс висөм—лістыс мылқја-гуранјаса лоө. Висөм кустыс шөкыда муас ласкысө.

Сесса овлөны картупел лістјас вылын муртса төдчыс посні чутјас, кодјасөс позө адзыны сөмын југыдинө виқөдөмөн.

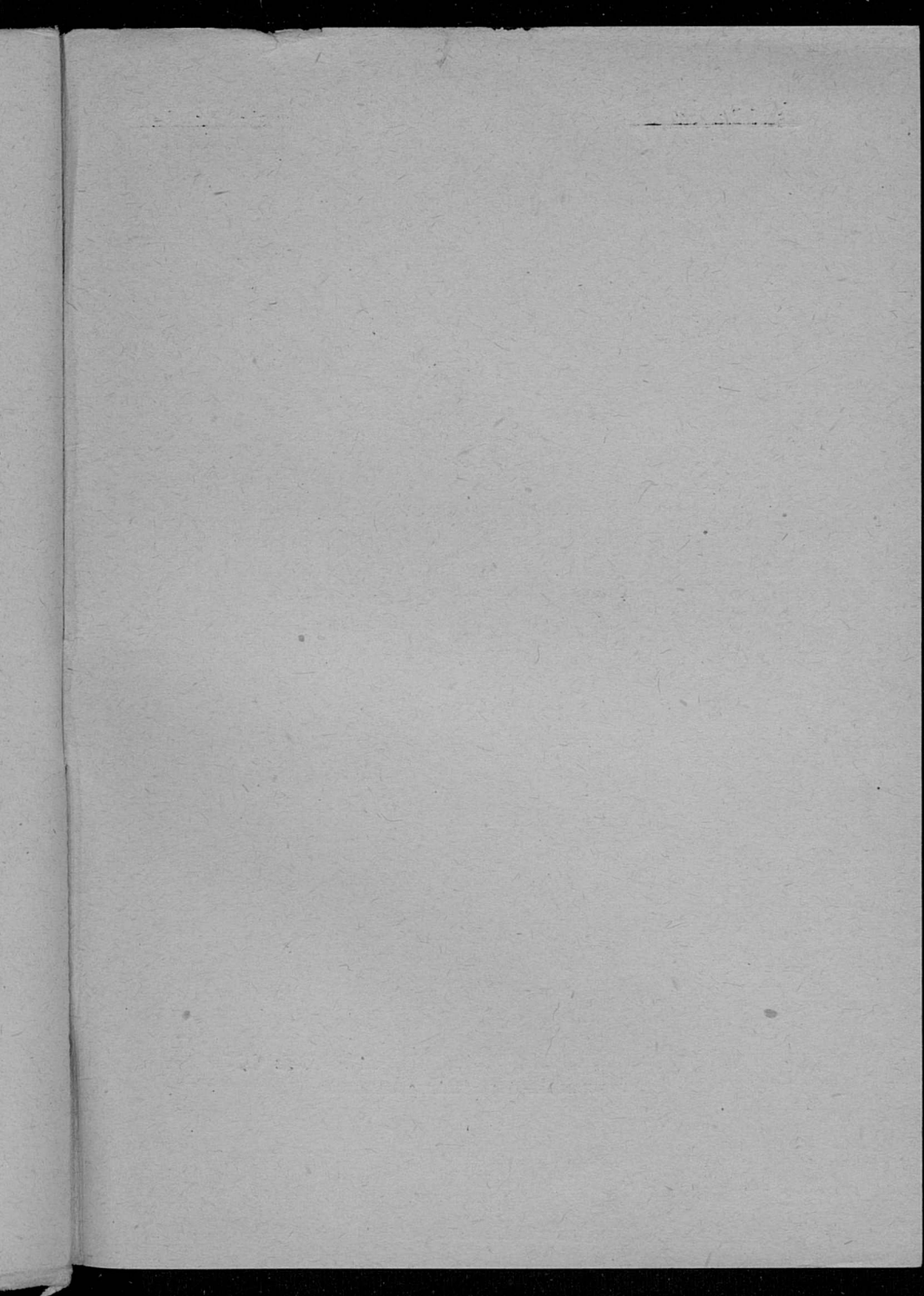
Емөс нөшта мукөд пөлөс висөмјас-на.

Кіјевса опытној станціја төдмаліс да ліст гартчөм висөмыс чінтө урожајсө 49% вылө, лістын мылқја-гуранјаса висөм чінтө урожајсө 47% вылө посні чута висөмыс—17% вылө да сіз вөзө.

Ферт, оз став сортыс өткода висөмы і тајө висөмјаснас. Тајө висөмыскөд вермасөм могыс колө вежны көјдысө, сесса бура пыр бөрјыны бур, зөңвіза картупелјасө.

Гожөмын колө му вылыс нещкыны да шыблавны висөм кустјасө. А бөстігас көјдыс вылас бөрјыны медбур, зөңвіза позтырјассыс.

Илл. № 4697.

Фонныс 12 ур

11756

Цена 12 коп.
с. х. 7.

Коми-3

2-1059.

С. И. ДАНИЛОВ
Возделывание картофеля

На зрянском наречи коми языка.

ЦЕНТРАЛЬНОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО НАРОДОВ СССР.
Москва, центр, Никольская, 10.